

Keynes og monetaristerne

1. Start med at læse nedenstående sider
2. Udfyld efterfølgende skemaet på sidste side ud fra, hvad du har forstået
3. Skriv en sammenhængende tekst, der samler op på, hvad der egentlig skete under corona. Brug relevante fagbegreber og inddrag også de to økonomiske teorier.

Fagbegreber: Ekspansiv/kontraktiv pengepolitik, opkøbsprogrammer, statsobligationer, ekspansiv finanspolitik/kontraktiv finanspolitik, økonomiske mål, økonomisk kredsløb, efterspørgsel,

6.4: J.M. Keynes: Den synlige hånd

John Maynard Keynes (1883-1946).

Fra Karl Marx svingede den økonomiske teoris pendul i årtierne før og efter år 1900 tilbage til de såkaldte neoklassikere. De arbejdede videre i Adam Smiths liberalistiske spor med fokus på især mikroøkonomien.

Ikke bare i teoriernes verden, men også i den økonomiske politik, som staterne i praksis førte, havde liberalistisk økonomi fået stor udbredelse. Statens manglende indblanding i økonomien var således en hovedårsag til, at stort set hele den industrialiserede verden blev ramt af et kraftigt fald i produktionen oven på den bristede aktieboble på Wall Street i 1929. For eksempel blev industriproduktionen i USA halveret i løbet af blot tre år, fra 1930 til 1932, og arbejdsløsheden steg meget voldsomt i USA, Tyskland og flere andre lande under 1930'ernes verdenskrise.

I denne vanskelige krise svingede den økonomiske teoris pendul igen – fra den liberalistiske teori ind til en mellemposition mellem denne og marxismen. De nye tanker i den økonomiske teori blev fremført af den engelske økonom *John Maynard Keynes* (1883-1946), der normalt betragtes som grundlæggeren af den moderne makroøkonomiske teori. I værket *"The General Theory of Employment, Interest and Money"* fra 1936 gjorde han op med den liberalistiske opfattelse, at markedskræfterne i økonomien er selvregulerende. Keynes var dog på ingen måde socialist, men snarere socialliberal. Således støttede han gennem hele sin karriere The Liberal Party i britisk politik.

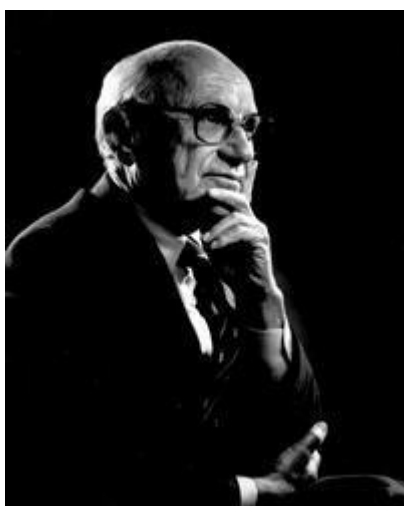
Ifølge Keynes skaber udbud ikke automatisk sin egen efterspørgsel – der er ingen sikkerhed for, at øget produktion altid kan afsættes. Hvis husholdningerne sparer op i stedet for at forbruge, og virksomhederne holder igen med investeringerne, så bliver efterspørgslen i samfundet simpelthen for lav, og arbejdsløsheden risikerer at blive langvarig.

Hvis vi inddrager forsyningsbalancen (du husker sikkert "YMERKIKS"-ligningen: $Y + M = C + I + X$) kan vi se, at Keynes med sin betoning af *efterspørgslen* i samfundet har fokus på ligningens højre-side. Hvis de efterspørgende faktorer her er utilstrækkelige til at skabe fuld beskæftigelse, så må staten (den offentlige sektor) simpelthen ved hjælp af ekspansiv finans- og pengepolitik gribe ind i økonomien og øge C_{off} og I_{off} .

I stedet for liberalisternes *usynlige hånd* fremfører Keynes altså, at staten skal have en *styrende hånd* for at sikre fuld beskæftigelse, der sammen med en socialt retfærdig fordeling af goderne er hovedmålene for keynesianerne. Ideologisk forbindes Keynes med socialdemokratiske partier, som netop prioriterer bekæmpelse af arbejdsløshed frem for inflation samt en rimelig omfordeling af indkomster og formuer i samfundsøkonomien. Keynes' økonomiske argument for en omfordeling er, at man opnår den største ændring i den økonomiske aktivitet ved især at påvirke de laveste indkomster, hvor forbrugskvoten er størst – og opsparingskvoten derfor mindst. *Multiplikatoreffekten* ved eksempelvis en skattelettelse til de lavere indkomster vil derfor være større end lettelser i topskatten, jævnfør omtalen af multiplikatorvirkningen i [afsnit 4.2](#).

I årtierne op til 1980'erne var Keynes' makroøkonomiske teori altdominerende. Hans tankegang er blandt andet fundamentet for hele nationalregnskabet, hvor *forsyningsbalancen* er udtryk for en keynesiansk tankegang. Også i regeringernes faktisk førte økonomiske politik gik keynesianismen sin sejrsgang, og det var stærkt medvirkende til, at den vestlige verdens økonomier fra slutningen af 1950'erne og frem til starten af 1970'erne oplevede den længste højkonjunktur-periode i hele det 20. århundrede.

6.5: Monetarismen: Den forsigtige hånd

Milton Friedman (1912-2006).

De to såkaldte oliekriser, der startede i henholdsvis 1973 og 1979 (se [figur 4.3](#)), skabte store problemer i den vestlige verden med lav økonomisk vækst, høj arbejdsløshed og høj inflation. Denne kombination af problemer: stagnation (stilstand) i væksten og inflation – også

kaldet *stagflation* – passede dårligt ind i keynesianernes teori, hvor lav økonomisk vækst og *lav inflation* hører sammen.

Den økonomiske teoris pendul svingede derfor endnu en gang – tilbage mod den liberalistiske teoris tro på markedsmekanismen. Den nye udformning af den økonomiske liberalisme: monetarismen, blev blandt andet fremført af Chicago-økonomen *Milton Friedman* (1912-2006). Monetarismen lægger (som navnet siger: money = penge) især vægt på pengenes betydning for den økonomiske udvikling i et samfund.

Teorien bygger således videre på den klassiske, liberalistiske økonomi ved at mene, at der er en direkte sammenhæng mellem pengemængden og aktivitetsniveauet i økonomien. Er der for mange penge i omløb, vil aktiviteten blive overophedet, og der opstår inflation. Modsat kan en formindskelse af pengemængden dæmpe aktivitetsniveauet og dermed fjerne inflation. Hvor keynesianismen prioriterer den samlede efterspørgsel i samfundet – og dermed beskæftigelsen – højt, er inflationsbekæmpelse derimod det vigtigste hos monetaristerne.

Men det er ikke kun de samfundsøkonomiske målsætninger, der er forskellige hos de to økonomigrupper. Deres syn på økonomisk politik er også helt forskellig. Mens keynesianerne som omtalt betragter aktiv finans- og pengepolitik som de centrale redskaber til at styre økonomien, mener monetaristerne faktisk, at man helt skal afholde sig fra at føre aktiv finans- og pengepolitik. Politikerne skal blot sørge for, at pengemængden i samfundet stiger (eller falder) i takt med bruttonationalproduktet, så vil der være styr på det centrale mål: lav inflation. Markedsmekanismen vil derefter sørge for, at samfundsøkonomien kommer i ligevægt.

Monetaristernes modstand mod at føre eksempelvis aktiv finanspolitik skyldes, at det er uhyre vanskeligt at time den rigtige dosis finanspolitik. Det tager tid at stille diagnosen på den økonomiske konjunktur, det tager dernæst tid at beslutte sig for den *rigtige medicin*, og endelig tager det tid, inden effekterne af et finanspolitisk indgreb viser sig. Hele denne proces kan let tage et år, og så er konjunktursituationen måske en helt anden. I værste fald kommer ændringen i den økonomiske politik først til at fungere på så sent et tidspunkt, at en ny konjunkturændring i modsat retning allerede er indtrådt. I stedet for at dæmpe konjunkturudsvingene kan man altså risikere at komme til at forstærke dem, hvis man giver økonomien den *forkerte medicin*.

Målsætningen om fuld beskæftigelse – som keynesianerne prioriterer højt – er man ifølge monetaristerne nødt til at opgive. Der findes nemlig i enhver økonomi et niveau for en *naturlig arbejdsløshed*, og hvis man med eksempelvis ekspansiv finanspolitik forsøger at presse arbejdsløshedsprocenten ned under dette niveau, skaber man blot inflation – uden at arbejdsløsheden falder.

Den monetaristiske teori har siden 1980'erne været den dominerende teori, i hvert fald hos borgerlige økonomer. I den praktiske økonomiske politik slog den i første omgang igennem i USA og Storbritannien i 1980'erne, hvor henholdsvis præsident Ronald Reagan og premierminister Margaret Thatcher var stærke tilhængere af den nye teori. Men den liberale bølge kørte videre ud i verden, og i årtierne efter oliekriserne i 1970'erne blev vi vidner til en stadig øget globalisering af verdensøkonomien, indtil finanskrisen og den økonomiske krise fra 2008 gav anledning til at overveje, om liberaliseringen var gået for vidt.

6.6: Hvor står vi så i dag?

Keynes' teori blev fremført i forbindelse med den store krise i 1930'erne, og monetarismen dukkede op under oliekriserne i 1970'erne. Men der er (endnu) ikke blevet fremlagt nye banebrydende teorier i forbindelse med finanskrisen fra 2008 og den efterfølgende generelle økonomiske krise. Og naturligvis heller ikke indtil videre i forbindelse med den endnu dybere coronakrise fra 2020.

Som nævnt satte en række økonomer i forbindelse med finanskrisen spørgsmålstegn ved, om liberaliseringen havde givet for frie tøjler til specielt den globaliserede finansielle sektor. Og keynesianismen fik et comeback i flere lande, som med ekspansive finanspolitiske indgreb søgte at ændre konjunkturudviklingen. I Tyskland, EU's førende økonomi, holdt man derimod fast i en monetaristisk inspireret økonomisk politik med sigte på balance på statsbudgettet og en lav inflation.

Coronakrisen i 2020 gav imidlertid keynesianismen et tordnende comeback, idet man i næsten alle større økonomier udformede massive støttepakker til erhvervslivet og/eller borgerne. Der var altså tale om en stærkt ekspansiv finanspolitik, og selv de sparsommelige tyskere opgav deres monetaristiske grundholdning og hoppede med på den keynesianske vogn. IMF (Den Internationale Valutafond) forudsagde således i juli 2020, at stater verden over i gennemsnit vil låne 17 procent af deres BNP i 2020 til øget offentligt forbrug og skattelettelser med henblik på at holde økonomierne kørende.

Allerede inden coronakrisen havde især ECB (Den Europæiske Centralbank), men også FED (den amerikanske centralbank) ført en ekstremt ekspansiv pengepolitik med renter nede omkring 0 procent og store opkøb af statsobligationer. Da coronakrisen kom forbi, havde de to centralbanker således ikke så meget krudt tilbage at skyde med. Derfor var det ekstra vigtigt, at regeringerne rundt omkring greb ind med den ekspansive finanspolitik.

Ligesom der blandt politikerne ikke er enighed om den rette økonomiske politik under "normale" konjunkturer, så er økonomerne også uenige. Men det ser ud til, at monetarister og keynesianere i de senere år har nærmet sig hinanden. I dag er de fleste af den opfattelse, at det i hvert fald undertiden (i krisetider) er fornuftigt at bruge aktiv finans- og pengepolitik for at undgå store ubalancer i økonomien, men at man på den anden side ikke skal nære alt for store forhåbninger om at gennemføre en egentlig finjustering af den økonomiske udvikling.

	Den keynesianske fløj	Monetaristerne
Hvilke(t) økonomiske mål er vigtigst	•	•
Tiltro til markedsmekanismen	•	•
Brug for aktiv økonomisk politik over for konjunkturudsving?	•	•
Hvilke typer økonomisk politik skal man anvende?	•	•
Pris- og løndannelse: Skal man bare kunne ændre folks lønninger og fx sætte dem ned i løn, hvis der er krise?	•	•
Politisk basis	•	•

Figur 6.1: Grundtræk i keynesianismen og monetarismen/den liberale fløj

Kilde: Opstillet med udgangspunkt i K. Clemmesen og P. Henriksen: Økonomi, Forlaget Columbus, 2007.